

don 1900). Müellifin ayrıca Mîrhând'ın *Ravzatü's-şafâ* ve Hândmîr'in *Habîbü's-siyer* adlı eserlerini ihtisar ettiği ve bir *Ferhengnâme* kaleme aldığı belirtilmektedir (Storey, I/1, s. 742-743).

BİBLİYOGRAFYA :

T. N. Devare, *A Short History of Persian Literature at the Bahmani, Adilshahi and the Qutbshahi Courts-Deccan*, Poona 1961, s. 67, 272, 316; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 742-744; Harbans Mukhia, *The Mughals of India*, Malden 2004, s. 95-96; V. R. Natu, "A History of Bijapur by Rafiuddin Shirazi", *Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society*, XXII, Bombay 1905-1908, s. 17-29; N. B. Roy, "Some Interesting Anecdotes of Sher Shah from the Rare Persian Manuscripts of Tazkirat-al-Muluk", *Journal of the Asiatic Society of Bombay*, Letters, XX/2 (1954), s. 219-226; İqtidar Alam Khan, "The Tazkirat al-Muluk by Rafiuddin Ibrahim Shrazi as a Source on the History of Akbar's Reign", *Studies of History*, II/1, New Delhi 1980, s. 41-56; Carl W. Ernst, "Şîrâzî, Rafî' al-Dîn", *EP²* (Ing.), IX, 483; a.m.f., "Ebrâhim Şîrâzî", *Elr.*, VIII, 76.

AZMİ ÖZCAN

ŞİRÂZÎ, Kutbüddin

(bk. KUTBÜDDİN-i ŞİRÂZÎ).

ŞİRÂZÎ, Mahmûd b. İlyâs

(محمود بن إلیاس الشيرازي)

Necmüddin Mahmûd
b. Sâinüddin (Ziyâeddin) İlyâs eş-Şîrâzî
(ö. 730/1330)

Din âlimi ve hekim.

Gerek klasik kaynaklarda gerekse modern araştırmalarda hayatına dair bilgi yoktur. İlhanlı devlet adamı, tarihçi ve tabip Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî'nin (ö. 718/1318), ulemâyâ in'âmında bulunması için Bağdat valisi olan oğlu Emîr Ali'ye gönderdiği mektuptaki listede Fakih Mahmûd b. İlyâs Tabîb adı da kayıtlıdır. Reşidüddin ayrıca, Şîraz'da mevcut dârüşşifâya vakıflar tahsis edip Şîrâzî'yi buraya mütevellî tayin ettiğine dair Şîraz yöneticilerine yolladığı yazıda kendisinden "Mevlânâ-yi a'zam Eflâtûn-i dehr Aristo-yi asr Mevlâna Mahmûd b. İlyâs" diye söz eder ve onun hem naklî hem akfî ilimlerde eşsiz bir âlim, değerli bir tabip olduğunu belirtir (*Sevânihu'l-e'fkâr*, s. 70, 231-232). Bazı çağdaş araştırmalarda babasının lakabı Ziyâeddin şeklinde anılırken Kâtib Çelebi bunu Sâinüddin diye kaydetmekte (*Keşfü'z-zunûn*, I, 628), Âgâ Büzürg-i Tahrânî de *el-Hâvî* adlı eserinin bazı yazma nüshalarında böyle geçtiğini söylemektedir (*ez-Zerî'a*, VI, 236).

Eserleri. 1. *el-Hâvî fi 'ilmi't-tedâvî*. Şîrâzî eserin mukaddimesinde küçük yaştan itibaren tıbbâ merak sardığını, tahsilinden sonra mesleğini icra etmesi sırasında dostlarının isteği üzerine bu kitabı yazdığını anlatır. Bir tıp ansiklopedisi mahiyetindeki eser, Ebû Bekir er-Râzî'nin aynı adı taşıyan hacimli kitabıyla karıştırılmaması için *el-Hâvî's-şagîr* diye de anılmaktadır. Üslûbunun güzelliği ve açıklığıyla, muhtevasının doğruluğu ve zenginliğiyle tanınan ve yaygın biçimde kullanılan *el-Hâvî* beş kısımdan (makale) meydana gelmiştir. İlk kısımda 125 bölüm halinde iç hastalıkları, ikinci kısımda yirmi yedi bölümde sırtma (humma) hastalığının belirtileri, türleri ve tedavi yöntemleri, üçüncü kısımda 108 bölümde dış organlarda ortaya çıkan hastalıklar incelenmektedir. Burada yer alan 82-102. bölümler zehirler ve zehirli hayvanlar hakkındadır. Alfabetik olan dördüncü kısımda müfret ilaçların, elli bölümden oluşan beşinci kısımda mürekkep ilaçların yapım ve kullanımını konu edinilmektedir. Müellif ünlü hekimler arasında daha çok Hipokrat, Câlî-nûs (Galen), İbn Mâseveyh ve İbn Sînâ'ya atıfta bulunur. Günümüze birçok nüshası ulaşan eserin (Brockelmann, II, 298-299; Şeşen, s. 273) beşinci kısmının Fransızca'ya çevirisiyle birlikte ilmi neşrini Pierre Paul Emile Guigues gerçekleştirmiştir (Beyrut 1902; Frankfurt 1417/1997 [tıpkı-

basım]). Ahmed Ferîd el-Mezîdî, eserin bu kısmının ikinci defa tahkikini yaptığını söylüyorsa da (Beyrut 1422/2001) çalışmasında kayda değer bir inceleme görülmemektedir. 2. *Ğıyâşîyye*. Dört kısım (makale) üzerine düzenlenmiş tıbbâ dair Farsça bir eserdir (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, XVI, 73-74). 3. *Kitâbü'l-Aşk*. Otuz bölümden oluşmaktadır (a.g.e., XV, 269). 4. *Tu'fetü'l-kemâl*. Yine tıbbâ dair Farsça bir eserdir (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3669). 5. *Muhtaşar fi 'ilmi't-teşrih* (Konya Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 4346/2). 6. *Kitâbü Şerhi'l-Fuşûl li-Hibokraç*. 7. *Esrârü'n-nikâh*. 8. *Kitâbü'l-Ağziye ve'l-eşribe*. 9. *Risâle fi'l-bâh*. 10. *Risâle selciyye* (son iki eserin nüshaları için bk. Brockelmann, II, 299).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd b. İlyâs eş-Şîrâzî, *el-Hâvî fi 'ilmi't-tedâvî* (nşr. P. P. Emile Guigues), Beyrut 1902; a.e. (nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî), Beyrut 1422/2001; Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Sevânihu'l-e'fkâr* (nşr. M. Taki Dânişpejûh), Tahrân 1358 hş., s. 70, 231-234; *Keşfü'z-zunûn*, I, 628; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1176; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 298-299; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 153; Sarton, *Introduction*, III, 898; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 178; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânifi's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, VI, 236-237; XV, 269; XVI, 73-74; Şeşen, *Fihrişü ma'şû'âtü't-tıbbi'l-İslâmî*, s. 273; *Mu'cemü'l-ma'şû'âtü'l-mevcûde fi mektebâti İstânbûl ve Ânâtüli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 1501; M. Hişâm en-Na'sân, "eş-Şîrâzî, Mahmûd b. İlyâs", *Mv.AU*, XV, 414-416.

MAHMUT KAYA

ŞİRÂZÎ, Mîr Fethullah

(میر فتح الله شیرازی)

(ö. 997/1589)

Bâbürlülür dönemi devlet adamı,
âlim.

Şîraz'da doğdu ve orada yetişti. Celâleddin ed-Devvânî'nin öğrencilerinden Hâce Cemâleddin Mahmûd eş-Şîrâzî'den felsefe ve mantık okudu; Mîr Ğıyâseddin Mansûr'dan tıp, matematik ve diğer ilimleri tahsil etti. Felsefî çalışmalarını bir Zerdüş okulunda yaptığı rivayet edilir. Şîraz'da ders veren Fethullah Şîrâzî mekanikle ilgili buluşları ve yetiştirdiği öğrencilerle üne kavuştu. Bunlardan Efdal Han Şîrâzî, Hindistan'daki Âdilşâhîler hükümdarlarından I. Ali Âdilşâh'ın vekilî's-saltanası olmuş, Bîcâpûr'u bir ilim merkezi haline getirmiş ve Fethullah Şîrâzî'yi de şahın isteğiyle buraya davet etmişti. Bîcâpûr'da saygı gören Fethullah Şîrâzî hâmisî Ali Âdilşâh'ın 1579'da ölümüne kadar bu şehirde huzur

Mahmûd b. İlyâs eş-Şîrâzî'nin *el-Hâvî fi 'ilmi't-tedâvî* adlı eserinin ilk sayfası (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3499)

